

Západočeská univerzita

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Vztah náboženství a globalizace

Jakub Poloprutský

Plzeň 2016

Západočeská univerzita

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Vztah náboženství a globalizace

Jakub Poloprutský

Plzeň 2016

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jan Váně, Ph D. – KSS ZČU

Studijní program: Sociologie

Studijní obor: 6703R004 / Sociologie

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vztah náboženství a globalizace“ vypracoval samostatně a pouze za použití uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben

Poděkování

Rád bych poděkoval své rodině, přátelům a blízkým, a zejména doc. PhDr. Janu Váněmu Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a za podnětné připomínky a rady.

Obsah

1. Úvod	1
2. Co je to globalizace a jak je o ní uvažováno	2
2.1. Člověk v globálním světě.....	8
3. Co je to glokalizace	10
3.1. Vztah globalizace a glokalizace.....	11
4. Náboženství - vymezení.....	12
4.1. Vztah náboženství a globalizace	14
4.2. Působení globalizace na náboženství	16
4.3. Proměny vlivu náboženství	18
4.4. Náboženství v mediálním světě.....	20
5. Příklady náboženského vlivu	23
6. Závěr	25
Použitá literatura.....	28
Internetové zdroje.....	29
Resume	30

1. Úvod

V mé bakalářské práci se budu věnovat vztahu globalizace a náboženství. Globalizace je proces, který probíhá a získává na síle v posledních desetiletích napříč celým světem, proto mě zajímá jeho propojení a vliv na náboženství, které je součástí všech kultur.

Tato práce bude vystavěna na základě analýzy a komparace odborných textů. Tyto texty se zabývají globalizací, jejím vlivem na náboženství a náboženstvím.

Na začátku popíši to, jak je globalizace chápána a od kdy tento pojem používáme. Dále se zaměřím na to, jak s globalizací nakládají vybraní autoři, těmi jsou Peter Beyer, který se zaměřuje na vztah globalizace a náboženství, Ulrich Beck, Oleg Suša a Zygmund Bauman. K tématu globalizaci se tito autoři nejčastěji vyjadřují a též jsou často citováni. Vzhledem k tomu, že je globalizace často používaným pojmem a je spojena s mnoha životními složkami, přiblížím, jak na globalizaci tito autoři nahlíží a co jí připisují. U globalizace popíši její působení nejen na jednotlivé státy a kultury, ale i na jedince a dále jak globalizace působí na člověka, neboť člověk globalizaci ovlivňuje a je jí zpětně ovlivňován. S globalizací je spojen i pojem glocalizace. Glocalizaci vysvětlím a přiblížím její vztah ke globalizaci.

Další část bude věnována náboženství. Konkrétně tomu, jak je náboženství nahlíženo a jaký vztah má ke globalizaci. Na toto navážu popisem toho, jaký vliv má globalizace na náboženství a jakým způsobem ho ovlivňuje. V další části pak popíši historické proměny náboženství, které jsou mimo jiné spjaty s globalizací. V neposlední řadě se chci zaměřit na náboženství v mediálním světě, tedy na to, jak náboženství promlouvá k široké veřejnosti, jak uchopuje masmediální prostředky a s jakou četností se s ním můžeme v této dimenzi setkat.

Projevy globalizace lze pozorovat na chování samotného náboženství, popřípadě na vzniku a chování náboženských hnutí. Proto v závěrečné části práce přiblížím několik případových studií, které se působením náboženských hnutí zabývají. Současně se v práci několikrát zaměřím na teroristické skupiny, které se nacházejí na samém kraji náboženského spektra.

2. Co je to globalizace a jak je o ní uvažováno

Pojem globalizace se poprvé vyskytl v roce 1960. Jako reflexivní označení se začíná užívat až od roku 1980. Zatímco pojem modernizace se mohl týkat vybrané společnosti, části, či systému, globalizace nás zahrnuje všechny (Beyer 2007: 98).

Globalizace se konceptualizovala v 70. a 80. letech. Zasahuje do sfér geografických, ekonomických, sociálních, politických, kulturních a dalších. Skrze tyto sféry se nechá tento proces popisovat (Beyer 2000: 14).

Globalizace je proces, během kterého mizí hranice a dochází k propojení v různých sférách, kterými jsou hospodářství, informace, ekologie, technika či společnost. Současně s mizením hranic se stává každodenní součástí života a nutí všechny procesy a jednání k přizpůsobení. Globalizace znamená zánik vzdálenosti, díky které lidé, informace, peníze či technologie překračují hranice, jako kdyby neexistovaly (Beck 2007: 33). Tímto procesem mizení hranic a smršťování vzdálenosti vzniká nadnárodní prostor. V tomto prostoru jsou pak nadnárodní sociální vazby (tamtéž: 20).

K mizení hranic přispívají také technologie a média. Ty odstraňují čas a prostor (Bauman 1999: 90). Díky dopravním prostředkům jako je letadlo překonává člověk obrovské vzdálenosti během několika hodin. Internet zase šíří informace, zprávy a mediální obsah, téměř okamžitě (Beck 2007: 90).

Nejenom prostor se propojuje, dochází k propojování ekonomiky, trhu a dělby práce. Tyto složky se propojují v nadnárodní globální prostor (Suša 2013: 362-363).

Globalizaci je nutno vnímat v několika dimenzích, jednak je to globalizace informační, která v sobě skrývá komunikační a technologickou složku. Státy již nemají suverenitu na informace a nemohou vytvářet hranice, skrze které by nebyl informační tok možný. Dále je to globalizace ekologická, kdy jsou aktéři zodpovědní za dopad svého jednání i mimo oblast, kde se nějakého aktu dopouštějí, například pokud budou lidé používat freony ve velkém množství, vytvoří ozonovou díru, jejíž existence bude mít dopad nejenom na ně, ale také na širokou populaci. Další dimenzí globalizace, je globalizace ekonomická. Vznikla nová ekonomika, která neodkazuje k fyzickému bohatství a funguje v nadnárodním prostoru. V neposlední řadě je to i globalizace pracovní. Práce je stratifikována a delegována tak, aby byla vykonána v takové míře a s takovou kvalitou, jak má být, ovšem tuto práci vykovává ta nejlevnější pracovní síla. Práce na nějakém produktu či nějaké službě, již není vázána místem, ale pouze kooperací, která může být uskutečňována přes půlku světa. Nejenom pracovní síla, ale i kultura, která je v počátku regionální, se může stát světovou. Například píseň neamerického a tedy nemainstreamového umělce který tvoří svou píseň a primárně ji prezentuje na vlastním lokálním trhu, může ovládnout příčky hitparád po celém světě, jak se tomu již mnohokrát stalo. Tento proces je zaštitěn globalizací kulturní (Beck 2007: 29-31).

V předešlých odstavcích jsem popsal pojem globalizace pomocí Beyera, Becka a Suši, nyní se zaměřím na procesy, které jsou s globalizací spjaté a na to, s čím je provázána. Popis těchto procesů nám pomůže v dalších částech pro pochopení a porozumění vztahu globalizace s náboženstvím.

Globalizace se dotýká zejména tří sektorů. Těmi jsou ekonomika, politika a kultura. V následující části, skrze jednotlivé autory, přiblížím propojení globalizace především s těmito třemi pilíři.

Pokud se podíváme na osm důvodů, které dle Becka zapříčiňují globalitu, zjistíme i zde, že můžeme nalézt společné znaky se zmíněnými pilíři, jimiž jsou ekonomika, politika a kultura. Prvním bodem je geografická expanze, hustota mezinárodního obchodu a globální propojení finančních trhů. Druhým je informačně a komunikačně technologická revoluce. Třetím a čtvrtým bodem je prosazování nároků na lidská práva a toky globálního kulturního průmyslu. Mezi další patří mezinárodní politika a otázky globální chudoby. Jako sedmý důvod pak uvádí globální ničení životního prostředí a posledním transkulturní lokální konflikty (Beck 2007: 19-20).

Peter Beyer nahlíží na role náboženství z globální perspektivy, proto je vhodným autorem, který nám může vztah náboženství a globalizace přiblížit. Beyer staví svoje pojetí globalizace převážně na 4 autorech dle jejich přístupů ke globalizaci. Ti se také dotýkají zmíněných pilířů a představují rozdílné perspektivy. Na tyto autory Beyer kriticky nahlíží a z jejich přístupů vychází. Těmito autory jsou: Immanuel Wallerstein, John W. Meyer, Roland Robertson a Niklas Luhmann (Beyer 2000: 14).

Teorie Immanuela Wallersteina je založena na škole francouzské historie. Tato teorie říká, že je nemožné porozumět politice a ideologii bez porozumění ekonomice a relevantnímu kontextu. Jsou tři typy sociálního systému: mini systém, světová říše a světové ekonomiky. Minisystémy jsou založeny na primitivní ekonomice, farmaření, lovu a pěstování. Tyto systémy již dnes neexistují, protože byly pohlceny systémy světové říše a ekonomiky. Světová říše měla mnoho kulturních systémů, ale pouze jeden politický systém. Takové systémy bychom v minulosti našli v Číně či Egyptě. Světová ekonomika měla více kulturních i politických systémů a pohltila oba typy jmenovaných systémů (tamtéž 2000: 15-16).

Stejně jako je globalizaci připisováno mizení hranic, stejně tak působí jako stratifikační činitel. Stratifikace tohoto prostoru, přisuzuje jednotlivým státům a územím role. Wallerstein říká, že světová globální ekonomika vytváří ze států jádra, periferie a semiperiferie. Jádra jsou pro systém dominantní, řídí ho a je zde kapitál. Periferie disponují pracovní silou a materiálem. Semiperiferie jsou využívány jádrem i periferií a jsou jejich kombinací. Semiperiferie reprezentují možnosti sociální mobility ve světovém systému. Ekonomický stav jádra, periferie a semiperiferie definuje pozici státu a etnické skupiny ve světovém systému. Úkolem je usilovat o transformaci současného systému, nikoliv jen prorokovat jeho zničení (tamtéž 2000: 16-20). Peter Beyer využívá Wallersteinovo model pro přístup ke globalizaci skrze politiku a ekonomiku, což jsou dvě úrovně, které ovlivňují i zmíněnou prostorovou stratifikaci.

Wallerstein považuje globalizaci moderní světové ekonomiky jako lokální požadavek kapitalismu. Niklas Luhmann, ke kterému se ještě vrátím, vidí globalizaci mnohem nahodilejší, podstatou je pro něj spíše ekonomický systém. U obou dvou se nechá říci, že vidí globalizaci jako rozšiřující důsledek funkčního systému (Beyer 2000: 46).

V globalizovaném prostoru vzniká funkční centralizovaná kontrola transnacionálního kapitálu. Dochází k reorganizaci, globální mobilitě, mobilitě kapitálu a transformaci sociálních vztahů. Raymond Aron říká, že tyto vztahy vytvářejí ze světa jedno místo, McLuhan zase vidí svět jako globální vesnici. Oba dva se shodují na tom, že hybnou silou globalizace je technika a ekonomika (Suša 2013: 368-369, 373).

V důsledku neomezeného a nezastavitelného šíření pravidel volného obchodu, pohybu kapitálu a financí, se ekonomika postupně stále více vyjímá z pod politické kontroly (Bauman 1997: 82). Ovšem není pravdou, že vlivem globalizace bohatí bohatnou a chudí chudnou. Obhájci globalizace tvrdí, že ti chudí, kteří se zapojují a podílejí na obchodu a směně, většinou bohatnou. Globální kapitalismus se ale zabývá více nastolením tržních vztahů, než nastolením demokracie, rozšířením vzdělání nebo posílením společenské příležitosti a šance těm, kteří měli smůlu (Sen 2012: 21-20).

Co se týká sféry kulturní, globalizace je často nahlížena jako zezápadnění. Tento proces má své příznivce, kteří vidí pokrok společnosti a nárůst životní úrovně, ale stejně tak i odpůrce, kteří konstatují, že současný kapitalistický vztah není nakloněn chudším členům populace. Globalizace přispěla k pokroku světa prostřednictvím cestování, obchodu, šíření kultury, znalostí, porozumění vědě a technice. Ovšem ne všude mají tyto globální vztahy a tento pokrok stejnou podobu (Sen 2012: 16). Tuto globálně rozšířenou západní kulturu si pak začaly osvojovat kultury ostatní. Tyto kultury ji pak modifikovaly dle své vlastní kultury (Beyer 2000: 54).

Západní expanze a rozšíření západních myšlenek bylo přímým důsledkem změny v evropské společnosti. Ta se zaměřila na globální subsystémy, došlo k nárůstu komunikační dovedností, zlepšení jejich distribuce pomocí nových technologií, což ve výsledku umožnilo globální šíření těchto myšlenek a kultury. Globalizaci lze tedy považovat za zezápadnění (Beyer 2000: 53).

Jednou z klíčových postav je pro Beyera též Roland Robertson, který se zaměřuje na kritické otázky klasického vývoje a na vztah mezi jednotlivcem a společností v moderních podmínkách. Pro Robertsona je globalizace opakující se napětí mezi *Gemeinschaftem* a *Gesellschaftem* (Beyer 2000: 26). Dalším koho Beyer využívá v kulturně-globalizační rovině je, již zmíněný, Niklas Luhman, který ve svých teoriích zmiňuje soustavu vztahů v globální kultuře. Luhman vidí společnost jako systém. V tomto systému probíhají interakce a komunikace mezi jednotlivými součástmi a účastníky, jejichž vazby tvoří právě onen celek, zvaný systém (tamtéž: 33-34).

Vzhledem k tomu, že neexistuje univerzální vzorec chování, každá společnost si vytváří svůj vlastní. Tento vzorec staví na lokálním pojetí, jež je vsazeno do globálního světa. Tento svět je v důsledku toho ovlivněn průběhem, odehrávajícím se v lokálních sférách (tamtéž 2000: 28).

V sociálním prostoru dochází k provazování sociálních a kulturních podmínek. S globalizací se ale též pojí nárůst nerovnosti, nespravedlnosti, násilí a konfliktů a lze ji vymezit jako interakční jevy, vznikající směnou mezi kulturami, ideami, obchodem či informacemi (Suša 2013: 360).

S nástupem globální informační sítě vzniká nový další prostor, a to prostor kybernetický. Tento prostor a způsob komunikace stírá rozdíly mezi „tady“ a „tam“. Prostor a vzdálenost už ale není fyzikální daností, ale sociálním produktem. Její délka se mění v závislosti na rychlosti, s níž ji lze překonat. Stejně jako se na nulovou délku smršťuje vzdálenost, tak i doba komunikace a prostorová vymezení ztrácejí význam. S mobilitou, jež doprovází globalizaci, je spjat i vývoj cestování a informací, které již nejsou závislé na svých nositelích, a které díky technickému vývoji nevyžadují pohyb nikoho jiného (Bauman 1997: 21-23,26).

John W. Meyer, jehož přístup Beyer též využívá, zohledňuje při popisu globalizace také politiku, která je pomyslným třetím pilířem. Meyer analyzuje světové hospodářství a politické obce. Dále poukazuje na to, že globální systém národních států se vykazuje významnými hospodářskými vazbami. (Beyer 2000: 22-23).

Globální prostor je založen na vztahu periferie a jádra, kdy jádro periferii dominuje a funguje mezi nimi určitá interakce. Tento model pak působí stejně i v mezinárodním měřítku na globální scéně (Suša 2013: 365-366). Při zmínění globální scény se nechá mluvit o mezistátní politice. Tato scéna je nahlížena jako koexistence a konkurence skupin států, nikoli států samých (Bauman 1997: 78-79).

Globální společností stále hýbou konflikty na politické i kulturní úrovni. I přesto, vytváří globální řád světové společnosti kulturní vzory a legitimizuje globální aktéry (Suša 2013: 377). Naše jednání může mít a často také má globální účinky, avšak nemůžeme své jednání plánovat a realizovat tak, aby se jím stalo (Bauman 1997: 76).

Globalizace tržních vztahů je sama o sobě nedostatečný nástroj k posílení světové prosperity. Globalizace je proces, jenž nabídl mnoho příležitostí jednak v minulosti, ale i v přítomnosti. Existence výhod, plynoucích z globalizace, nabízí otázku, zda je spravedlnost, při sdílení globalizace tak důležitým faktorem. Neměli bychom se zaměřovat pouze na to, zda je jedinec chudý, ale spíše na to, zda díky globalizaci také něco získal a jestli mu byla nabídnuta díky globalizaci příležitost (Sen 2012: 21).

2.1. Člověk v globálním světě

V této části bych se zaměřil na globalizaci více zblízka, tedy ne pouze na globální vliv a procesy, které jsem již zmínil, ale na vliv, který má globalizace na populaci, tedy zaměřím se na dopady, které má globalizace na člověka. Velké množství dopadů, které na člověka vlivem globalizace působí, lze shrnout do několika kategorií, které jsou nejčastěji zmiňovány. Jednak je to faktor ekonomický, ve smyslu kapitálu a bohatství a dále je to mobilita a s ní spojené vnímání prostoru a jeho stratifikace.

Bohatství samo je předmětem dnešního obdivu a určuje lidské možnosti. Bohatství působí jako záruka toho nejlepšího a nejkvalitnějšího životního stylu. Hlavním aspektem je to, co můžu, čeho jsem schopen a ne to, co bych měl, nebo co je moje povinnost (tamtéž 1999: 113). „Chudí neobývají jinou kulturu než bohatí, Musí žít v témže světě, který byl vymyšlen ku prospěchu lidí disponující penězi“ (Seabrook cit. dle Bauman 1999: 114).

Podobně nahlíží na člověka také Beck. Globalizace rozděluje obyvatelstvo na bohaté a chudé. Bohatí jsou globalizovaní, mohou překonávat bez problémů velké vzdálenosti a nejsou vázáni na prostor. Jediným omezením je pro ně čas. Chudí jsou pak vázáni k místu, jsou uzavřeni v omezeném prostoru a s časem nemohou nijak nakládat, pouze jej přežívají (Beck 2007: 73).

Členové společnosti jsou tlačeni do role konzumenta, schopnost tuto roli plnit pak vytváří normu, jež před společností stojí. „Konzumenti jsou především sběrateli prožitků. Sběrateli věcí jsou pouze v sekundárním a odvozeném smyslu“ (Bauman 1999: 101).

Dalším ze zmíněných důsledků globalizace je možnost mobility, kterou člověk má a rozsah této mobility, který pak určuje naše postavení. Dle Baumana je určujícím faktorem globálnosti, ve smyslu možností, které jedinec má, možnost jeho mobility. Všichni jsme odsouzeni žít ve světě voleb, ne všichni však máme prostředky k tomu, abychom si mohli vybírat a vlastní touhy naplňovat. Stejně jako jiné společnosti je i ta postmoderní, konzumní, společností stratifikovanou. Stupeň stratifikace svých členů v konzumní společnosti, je měřen stupněm jejich mobility, svobodou vybrat si kde budou. Nově vzniklá hierarchie mobility se dle příček značně liší. Na vrcholu je svět globálně mobilních, kde prostor ztratil své omezení a je snadno překonatelný jak virtuálně tak reálně. Na dně je svět lokálně vázaných, s upřeným pohybem a nutností snášet každou lokální změnu (Bauman 1999: 103-106).

S mobilitou je spjato cestování. Způsoby a důvody našeho cestování jsou určujícím faktorem toho, kdo jsme. Pohyb ve světě je členěn na turisty a tuláky. Turisté cestují proto, že chtějí, oproti tomu tuláci cestují, protože nemají jinou snesitelnou volbu. Lze říci, že tuláci jsou nedobrovolní turisté. Procesy globalizace jedinci odlišně stratifikují čas a prostor (Bauman 1999: 110-111). Dále dochází k teritoriálnímu členění měst a městského prostoru (Bauman 1999: 29-32).

Náš život už není vázaný s místem, není někam vsazený, je to život na cestách, život v autě, v letadle, u telefonů, internetu. Je to život masmediálně podporovaný a nadnárodní (Beck 2007: 90).

3. Co je to glokalizace

Dalším pojmem, který popíše, je pojem glokalizace. Glokalizace souvisí s globalizací a ukazuje její lokální vliv, tedy jak lokálně působí globální procesy, což je důležité i pro působení náboženství na jednotlivých lokálních úrovních. Glokalizaci lze chápat jako lokální globalizace. Tedy lokální modifikace globálního jednání. Lokální jevy mohou získat globální charakter a to co je globální může mít lokální podobu. Dle Beyera to co je globální, je vždy i lokální, neboť ovlivňuje místní jednání, ale současně z něj čerpá. Globalizace je současně i glokalizací (Beyer 2007: 98).

Beyer rozlišuje 4 typy glokalizace náboženství, kdy se pomocí protipólů volí strategie, jak se k náboženství postavit. Mezi tyto přístupy patří náboženství institucionalizované vs. neinstitucionalizované. Institucionalizovaná náboženství chápeme jako ta, která jsou zaštitěna institucí, mají svůj řád, neinstitucionalizovaná jsou určité mutace, které pokud naplní dané požadavky, mohou se stát institucionalizovanými. Do tohoto vymezení spadají nová náboženství a nová náboženská hnutí. Dále je to náboženství veřejně činné a vlivné, které má v globálním měřítku velký vliv, vs. privatizované náboženství, které si tvoří lokální podoby v kontextu konkrétních zemí. Náboženství může být v jedné či obou z těchto dvou kategorií. Třetí strategií jsou tradiční konzervativní formy vs. moderní liberální formy. Kategorizace náboženství by se v tomto případě nechala připodobnit, k postoji náboženství vůči náboženské pluralitě – pozitivní či negativní. Posledním typem je náboženství státně uznané vs. nenáboženské formy, jež jsou tvrdě potlačovány, které však mají náboženskou funkci a podstatu (tamtéž 2007: 99-100).

3.1. Vztah globalizace a glocalizace

Jak bylo již řečeno, glocalizaci lze chápat jako lokální globalizaci. Vztah globalizace a glocalizace je tedy determinován působením globalizace na místní lokální kulturu a podmínky.

Jak jsem již zmínil v druhé části a jednotlivých pohledech na globalizaci, Bauman tvrdí, že globalizace odkazuje především k nezamýšleným a nepředvídaným důsledkům a že naše jednání může mít globální účinky, i přesto, že nebyly plánované (Bauman 1999: 75-76). Podívejme se na firmy Sony a Coca-cola, které tvrdí, že je těžké produkovat „globálně“ své produkty. Ovšem svou strategii popisují jako globální lokalizaci. Nejde jim o to, stavět továrny po celém světě, ale o to, stát se součástí místní kultury (Beck 2007: 60-61). Tedy pokud poupravíme Baumanovu myšlenku, zmíněné firmy jednají tak, aby se jejich globální produkt zakořenil v lokální kultuře. Tedy jednají tak, aby byly plošně vnímány jako lokální.

Vztah globalizace a glocalizace promítnutý v prostředí náboženství přiblížím pomocí Beyera. Dle něj modernizace a náboženství byly vždy neslučitelnými prvky. Proto se v modernizované době skloňovalo slovo sekularizace velmi často. Náboženství ztratilo svůj společenský význam. Globalizace činí náboženství nejen globální, ale i glocalní. Náboženská pluralizace podporuje glocalní náboženství. Náboženství nám nyní slouží jako poznávací znamení, jako způsob odlišení. Ne zřídka je náboženství i důvodem konfliktu (Beyer 2007: 99).

4. Náboženství - vymezení

Stejně jako u globalizace, tak i na náboženství se pokusím vymezit, abych mohl v následujících kapitolách lépe popsat procesy a vztah náboženství ke globalizaci.

Náboženství hraje v současnosti velice významnou roli. Stále zjevně ovlivňuje ekonomické, politické či morální procesy aktérů v globalizujícím světě, a i proto je v hledáčku sociologů (Váně 2014: 359).

Bryan Wilson říká, že základní funkce náboženství a těžiště jeho provozu existuje v komunitě. Náboženství je nahlíženo jako nedílná součást kultury, současně je však systémovým prvkem. To jestli náboženství hraje roli v interakcích a komunikaci, určí to, jak moc je zakořeněno v nějaké kultuře (Beyer 2007: 67-68).

„Karel Marx a Sigmund Freud nahlížejí na náboženství jako na produkci ideologických zájmů, respektive jako na psychologickou projekci“ (Váně 2014: 360). Emile Durkheim v něm vidí funkci, která ve společnosti tvoří morální a hodnotový základ. Max Weber nahlíží na náboženství jako na něco, v čem jsou zakořeněny významy (Váně 2014: 360).

Existují tři modely náboženství. Ty mimo jiné předkládají očekávaný vliv a proměny významu náboženství. Tyto popsaná očekávání nám můžou v dalších částech pomoci při pochopení měnícího se vlivu a dosahu náboženství.

Prvním z těchto modelů je sekularizační model, jehož výchozím axiomem je „že principiální rozdíl mezi náboženstvím a modernitou povede k poklesu společenského významu náboženství“ (Váně 2014: 362). Očekává ztrátu sociálního významu náboženství a také ztrátu funkce, jenž interpretuje svět. Sekularizační model vychází z teorie modernizace a vývoj náboženství vidí jako snížení všech forem náboženství. Druhým modelem je individualizační teze. Ta je založena na předpokladu, že náboženská orientace jednotlivců je konstantní a mění se pouze jejich závazek vůči náboženským institucím, většinou klesá. Tento model konceptualizuje teorie individualizace a privatizace. Ta očekává, že ačkoliv dochází k poklesu institucionální religiozity, osobní religiozita přetrvává. Do budoucna přisuzuje náboženství pokles závazků vůči církvím, vzestup náboženských hnutí a konstantní privátní religiozitu.

Třetí teorie vysvětluje náboženství jako tržní model. Vychází z předpokladu, že poptávka po náboženství je konstantní, ale náboženská vitalita závisí na pobídkách poskytnutých náboženským trhem. Model je založen na teorii racionální volby a hypotéza spočívá v tom, že pobídky náboženského trhu určuje náboženská vitalita. Vyhlídkami pro tento model je rozvoj náboženské vitality v závislosti na stavu regulace náboženského trhu (Váně 2014: 362-368).

Teorie racionální volby, na které je založena teorie, jež vysvětluje náboženství jako tržní model, staví na předpokladech, že jedinec jedná racionálně, váží náklady a maximalizuje zisky. Dalším předpokladem je, že se výrazně neliší lidské preference, jež slouží k posouzení nákladů a přínosů. Posledním předpokladem je, že vztah mezi individuální volbou a akcí je výsledkem sociální rovnováhy (tamtéž 2014: 368-370).

V 80. letech se náboženství v různých částech světa prudce politizovalo. V globální perspektivě neznamena náboženství přežitek minulosti, bez sociálního významu, ale stává se klíčovým tématem veřejné diskuze. Politické konflikty té doby byly v drtivé většině spojeny s náboženstvím (Lužný 1999: 107).

Náboženství nabírá na síle a vlivu, v důsledku vstupu do veřejné sféry. Do ní, jak píše Lužný, náboženství vstupuje za předpokladu, že respektuje moderní práva (právo na soukromí a svobodu vyznání) třemi způsoby. První je takový, aby bránilo tradiční svět před pronikáním státu a trhu. V druhém případě se snaží zpochybnit společenské subsystémy, kterými je myšlen stát a trh. Ve třetím případě deprivatizuje zdůrazňováním principů společného blaha proti individualistickým teoriím (tamtéž 1999: 112-113).

4.1. Vztah náboženství a globalizace

V této části se budu věnovat vztahu náboženství a globalizace. Tedy co znamená náboženství pro globalizaci a globální svět a naopak co globalizace a globální svět znamenají pro náboženství. Dále jaký vztah k sobě mají a jakou roli hraje jeden fenomén v druhém. Pro představení konkrétního pohledu, na konci této části, uvádím papežův projev na Kubě v roce 1998, kde vztah náboženství a globalizace hodnotí a komentuje.

K definování náboženství, jež jsou považována za globální, není potřeba jednotného konceptu. Důležité je to, co lidé globálně za náboženství považují. Mezi globalizovaná náboženství obecně patří křesťanství, hinduismus, islám, buddhismus a méně židovství a sikhismus. Mimo těchto jasně globálně uznávaných jsou zde pak i regionálnější, jako taoismus, zoroastrismus, rastafariánství apod (Beyer 2007: 100).

Náboženství je dominantním systémem globální společnosti, u nějž není reálné, že by vymizel. Jeho vliv však není konstantní (Beyer 2007: 112).

Může se zdát, že náboženství negativně reaguje na globalizaci, ale není tomu tak. Náboženství se snaží být proaktivní, chce být nástrojem v šíření globalizace, usiluje o začlenění do procesu globalizace a nechce jí nijak bránit (Beyer 2000: 3).

Globalizace poskytuje živnou půdu pro obnovení veřejného vlivu náboženství. Veřejný vliv je míněn tak, že se jedno nebo více náboženství může stát zdrojem kolektivní povinnosti (tamtéž 2000: 71).

Lze předpokládat, že privatizace a ztráta veřejného vlivu náboženství jsou úzce spjaty s obdobným vývojem morálky. Pokles regulační role morálky má co do činění s funkčními problémy náboženství v moderní společnosti. Jedním z těchto problémů je, že náboženství není samostatným funkčním subsystémem (tamtéž 2000: 82).

V letech 1980 – 2000 bylo mnoho případů, kdy náboženské organizace dosáhly svých cílů jako např. oddlužení, politická artikulace, či jiné. Tyto případy vytvořily nové formy hodnot a symboly politiky (Lechner 2012: 420).

Globalizace působí mj. na náboženství i tak, že ho tlačí do privátní sféry. Náboženství, jak bylo řečeno, není již tím subsystémem, skrze který bychom vnímali svět a který by nás provázel jednotlivými životními složkami. Lechner uvádí příklad návštěvy, kterou v roce 1998 absolvoval papež. V tom roce papež navštívil Kubu a ve svém kázání kritizoval systém, který degradoval náboženství ze sféry veřejné, pouze do sféry privátní. Z obsahu kázání bylo možné dozvědět se, že z pohledu katolické církve, je charakteristickým znakem globalizace, že tržní ekonomika ovládá a dobývá celý svět. Za předpokladu, že se tedy globalizace řídí zákony trhu, což vyhovuje mocným, mohou být důsledky pouze negativní. Mezi negativní důsledky globalizace pak spadá absolutizace ekonomiky, nezaměstnanost, snížení a zhoršení veřejných služeb, ničení životního prostředí a přírodních zdrojů, zvětšující se odstup mezi bohatými a chudými či nekalá soutěž (tamtéž 2012: 421-422).

Dále papež předeslal, že pokud je hospodářský život absolutistický a spotřeba a výroba se stává jedinou hodnotou společnosti, můžeme, spíše než v ekonomickém životě, hledat chybu v oslabení etických a náboženských hodnot. Ekonomická svoboda je jen jedna z prvků lidské svobody. Pokud je tato svoboda autonomní, člověk je vnímán spíše jako výrobce či spotřebitel zboží, než jako subjekt, jenž produkuje a konzumuje kvůližití, pak ekonomická svoboda ztrácí svůj vztah k jedinci a pouze ho utlačuje (tamtéž 2012: 422)

Papež popsal globalizaci jako ambivalentní. To z toho důvodu, že nabízí i výjimečné a slibné příležitosti, které umožňují, aby bylo lidstvo založeno na hodnotách rodiny, spravedlnosti, rovnosti a solidarity. Katoličtí představitelé opakovaně zdůrazňují, že musí existovat univerzální úcta k lidské osobě (tamtéž 2012: 424).

Z kázání je patrné, že papež, potažmo katolická církev, vidí globalizaci jako prvek negativně působící na náboženství. I přesto zmiňuje, že globalizace nabízí i příležitosti. Evidentně jsou tedy dvě dimenze, ve kterých náboženství pojímá globalizaci. Jednak je to tedy příležitost, kterou globalizace náboženství nabízí a skrze kterou by mohlo náboženství na globalizaci profitovat a dále jsou to překážky, které globalizace klade a kterými značně omezuje náboženské možnosti.

4.2. Působení globalizace na náboženství

V této části popíšete, jak globalizace na náboženství působí. Jak ovlivňuje náboženské jednání a jaké jsou důsledky tohoto procesu v náboženství.

Daniele Hervieu-Léger uvádí, že ztráta náboženství v moderních společnostech je vázána na definici modernity, jenž má tři hlavní rysy. Jedním z nich je důraz na racionalitu a na zaujetí vlastního postavení v návaznosti na výchově a vzdělání. Racionalita je hybnou silou moderní společnosti, avšak se neuplatňuje ve všech aspektech ve stejné míře. Dalším rysem je předpoklad, že je člověk, ve světě kde žije, nezávislým subjektem, vytvářejícím svět a významy, které opodstatňují jeho existenci. Třetím bodem je společenská organizace. Instituce jsou diferenciovány, lidské obory jsou specializovány, politika se odděluje od náboženství a ekonomika od hospodářství (Hervieu-Léger 2008: 66-68).

Náboženství je nyní v pozici, ze které může profitovat. V době morálního chaosu může pomoci vrátit jednotlivcům řád (Lužný 2010: 30-31). V důsledku globalizace, rozpojení politiky a otřesení lokálních autorit, se mnohým jeví náboženství jako nástroj pro znovuoobnovení řádu světa (tamtéž 2010: 34). Globalizace v současné době napomáhá k rozvoji různých náboženských hnutí a podporuje hledání kolektivních a individuálních identit, protože tím, že se svět stává jedním místem, jsou lidé nuceni ukazovat své odlišnosti a vymezovat si své místo v globálním řádu (Lužný 1999: 130).

V poslední době je náboženství politizováno. Součástí politizace náboženství je i růst nábožensky motivovaných teroristických útoků (Lužný 2010: 35-36). Teroristické útoky lze označit za globalizační dopady. Vlivy náboženských organizací v teroristických útocích vzrostl v 90. letech 20. století meziročně o 15 procent (Juergensmeyer 2007: 24-25).

Náboženství působí jako argumentace pro teroristické útoky, neboť zabíjení mravně opodstatňuje. Náboženství nelze označit za přímou příčinu, ale za pramen, ze kterého útočníci čerpají (tamtéž 2007: 9-10).

Pokud se podíváme na konkrétní útoky, které nám předkládá Mark Jurgensmeyer zjistíme, že se to týká velkých náboženství po celém světě. Můžeme tedy mluvit o globálních aktech.

V rámci křesťanství můžeme zmínit reverenda Michaela Braye, který podnikl útoky na interrupční kliniky. Své jednání ospravedlňoval vyššími účely (tamtéž 2007: 9-10).

V 80. A 90. letech 20. Století podnikala libanonská hnutí útoky na vojenská zařízení a symboly moci. Útoky byly mířeny proti sekulární společnosti. V roce 1993 byl usvědčen Mahmúd Abouhalima z naplánování útoku v roce 1993 na Světové obchodní centrum (tamtéž 2007: 87,91). Abdal Azís, člen hnutí Hamás, stál mimo jiné za početnými, sebevražednými, teroristickými útoky v letech 2001-2003 v Jeruzalémě a Tel Avivu. Tyto činy byli reakcí na násilí a aktivisté se považovali za mučedníky. (tamtéž: 99-103). Výjimkou nejsou ani buddhisté, jejichž skupina Óm šinkrikjó spáchala plynový útok v Tokijském metru (tamtéž 2007: 136).

Společným jmenovatelem útoků je, že šlo o úmyslné, krvelačné, intenzivní a viditelné násilí. Měly brutální povahu a snažily se vyvolat hněv a hrůzu morbidním způsobem. Jde o divadlo, jehož cílem je ohromení diváků, kdy se násilí stává veřejným představením. Veřejné rituály jsou spjaty s náboženstvím, proto se k nim aktivisté uchylují (tamtéž: 155-159, 163).

Teorie globalizace je konceptualizována odlišně než předchozí, například modernizační teorie, které i z části vyvrací. V době globalizace dochází ke smršťování času a prostoru. Tím vzniká jeden prostor, kde náboženská konkurence roste, neboť není pouze na lokální, nýbrž na globální úrovni. Globalizační teorie akceptují procesy pluralizmu a glocalizace, při kterých globálně zastávané ideje a hodnoty získávají lokální vyjádření a naopak lokální vyjádření dostávají globální odezvu (Váně 2014: 371-375).

V návaznosti na globalizaci se ve společnosti zásadně změnila podmínka a moralita. Na tuto změnu se snaží odpovídajícím způsobem reagovat i náboženství (Beyer 2000: 85).

Globalizace stále přináší rychlé změny v jádru klasických struktur, jako jsou rodina, morálka a náboženství. Náboženství může na tyto změny reagovat buďto zaměřením se na lokální komunity, nebo přesunutím se do politické sféry. (tamtéž 2000: 91-94).

Moderní a globální kontext s sebou nese překážky pro náboženství jako pro způsob komunikace. Spolu s těmito překážkami je ale i nositelem nových možností a potenciálů. Ovšem jak píše Beyer, modernita a globalizace nemají za následek zánik náboženství. A to ani v osobním životě ani ve společnosti (tamtéž 2000:105, 225).

4.3. Proměny vlivu náboženství

Náboženství nemá konstantní vliv a postavení ve společnosti. To jak se náboženský vliv a angažovanost v privátní a veřejné sféře proměňuje, má různé příčiny i ukazatele. Náboženství prochází změnami, jejichž příčinou je mimo jiné i globalizace.

O prosazení náboženského vlivu, se pokoušejí náboženské skupiny, které zastávají jednotlivá náboženství. Tyto skupiny budují svou moc prostřednictvím investic do vlastního chodu a výchovou jednotlivých zástupců, skrze které se snaží získat přímý vliv. Tohoto vlivu mohou dosáhnout prostřednictvím jednotlivých „distribučních kanálů“ skrze které by mohly komunikovat se společností a kde by je bylo slyšet, proto se snaží získat svůj vliv na politiku, ekonomiku, právo a jiné. Další možnosti jak růst a expandovat je vlastní reprodukce skrze rituály a praxe. Většina skupin nezůstává pouze u jedné z těchto cest, ale snaží se kombinovat obě současně (Beyer 2007: 101).

Marginalita a křehkost většiny náboženských skupin poukazují na nízkou míru úspěšnosti. Náboženství může v současné situaci reagovat buď v privatizované podobě, nebo jako součást většího sociálního hnutí, usilujícího o širší veřejný vliv (Beyer 2000: 108). Tím může být chápán jak subsystém, který by jedince prováděl životem, tak i politická moc.

Nejenom náboženské skupiny, ale i velký počet nových náboženství, která vznikají oddělením či vykrytalizováním těch stávajících, se snaží dosáhnout mezinárodní až celosvětové působnosti. Ovšem v porovnání s globálními náboženstvími působí naprosto bezvýznamně. Tato malá náboženství svojí existencí přinejmenším legitimují pluralitu náboženství (Beyer 2007: 102).

Ve většině částí světa se náboženství stalo doménou dobrovolné činnosti. Bez možnosti vytvoření silných funkčních společenských subsystémů by se náboženští vůdci a stoupenci museli uchýlit k jiným postupům, které by napomohly k udržení a pokud možno rozšíření náboženství. Mezi nejčastější takové systémy, které by vedly k udržení, patří interakce založené na sociálních sítích (Beyer 2000: 106). Ovšem jakýkoliv postup a představování náboženství, či náboženské tradice, které byly dříve vnučovány, jsou nyní prodávány, avšak klientela je nemusí kupovat. Náboženství se stávají spotřebním zbožím a náboženské instituce jsou tržními subjekty na pluralitním trhu. Důsledkem pluralitní situace je spolupráce náboženských skupin na náboženském trhu. Pluralismu je vlastní svobodná soutěž náboženských skupiny mezi sebou (Lužný 1999: 88-89). Tato svobodná soutěž pak umožňuje člověku vybrat si dle svých očekávání a preferencí to náboženství, které mu vyhovuje, popřípadě si vytvořit své vlastní modulární. Nabídce na tomto náboženském trhu pak přispívá, že v kosmopolitní společnosti lidé více mění svoji příslušnost k náboženským skupinám. Během úpadku moci náboženských skupin vzrůstá popularita necírkevní religiozity (Lužný 1999: 94). Obecně se však nechá říci, že v moderních společnostech nevládne žádný náboženský zákon, což vyplývá z analýz o náboženství v moderní době. Náboženství v moderní době ztrácí vliv na život společnosti, což je považováno za složku procesu modernizace. Společenský život je stále méně podroben pravidlům

náboženských institucí a náboženství již nepředkládá normy a hodnoty. V moderních společnostech je náboženská víra volitelnou možností (Hervieu-Léger 2008: 66,68). Jedinci si sami uspořádávají své systémy významů a hodnot. Za předpokladu, že si sami přejí, mohou se přihlásit jako věřící k některému náboženskému směru. Člověk si sestavuje svoje verze víry dle požadavků a preferencí. Za předpokladu, že si každý člověk nese náboženství svoje, vytrácí se pak sdílené náboženství se sdílenými hodnotami a principy. Víra je v moderních společnostech podřízena starosti jednotlivce o sebe samotného a její deregulace prochází krizí jejího stvrzování, což vede ke vzniku dvou náhradních režimů stvrzování víry. Jednou z nich je vzájemné stvrzování víry v rámci skupin, v nichž existuje duchovní rovnost všech jedinců, v druhém případě jde pak o stvrzování víry v rámci skupin, které nabízejí útočiště a odpovědi na otázky. Tyto skupiny utvářejí pocit určitého sdíleného „my“ (tamtéž 2008: 70-74).

4.4. Náboženství v mediálním světě

Náboženství, za předpokladu, že chce získat na síle, být vidět, uchopit moc či dosáhnout nějakého vlivu, muselo a musí v současném světě využívat, stejně jako většina těch, kteří chtějí oslovit masy, moderní komunikační kanály. Nejrozšířenějšími a nejvlivnějšími z těchto prostředků jsou v současnosti bezesporu internet a televize. Ovšem dříve to bylo například rádio, noviny, či dokonce kočovní kazatelé, kteří tvořili tuto informační síť. Dalším způsobem, jak předat „poselství“ velkému počtu lidí, může být ale i jejich ideologická výchova, například formou studia.

Již na přelomu 18. a 19. století, využívali náboženští průkopníci předchůdce masových prostředků. Zpočátku to byla síť kočovných kazatelů, pak přišly na řadu noviny, rádia a nakonec i televize (Kepel 1996: 99-100).

Dalším prostředkem, kterým mohli náboženští protagonisté šířit svoje myšlenky, bylo výchova mládeže. Například v roce 1971 byla ve městě Lynchburg, založena Liberty University, která vedla mladé lidi na „správnou stranu“, tato škola represivními postupy vychovávala své studenty, podněcovala je k tomu, aby tvořili rodiny mezi sebou a vychovávali tak správně smýšlející potomky. Součástí těchto pravidel bylo i vymezení „správných“ křesťanských názorů týkajících se například homosexuálů, potratů či veřejné náklonnosti k opačnému pohlaví (Kepel 1996: 112-114).

Tato škola působí dodnes a sama sebe popisuje jako školu, kde člověk získá prvotřídní vzdělání, hodnoty, znalosti a dovednosti, které bude v životě potřebovat. To vše s pevným křesťanským základem (Liberty University 2016).

V Americe byl od poloviny 70. populární takzvaný teleevangelismus, tedy duchovní pořady, modlitby a kázání, které probíhaly na televizních obrazovkách, prováděné evangelisty a fundamentalisty. Tyto skupiny, které tvořily vlastní pořady, měly velmi širokou základnu svých věřících. Miliony z těchto věřících byli ochotni pravidelně posílat menší či větší částky s vidinou zázraku, který jim zlepší jejich životní situaci, nebo jako vzdálený dar pro boha, který jako jediný je k nim upřímný a váží si každého života (Kepel 1996: 91-92). V těchto pořadech vystupovali i známé vlivné osobnosti, což samozřejmě podporovalo lidskou náklonnost a důvěryhodnost (Kepel 1996: 92-93). Ovšem v těchto případech šlo nejenom o poselství, ale i o velmi výhodný byznys, který se samozřejmě pojí a můžeme ho nalézat i v náboženstvích dnešních.

V současné době je ovšem tím největším hybatelem a masovým prostředkem Internet. Internet je v současnosti plný náboženských stránek s obrovským množstvím odkazů s texty a nejrůznějšími náboženskými tématikami. Během posledních let má počet těchto stránek obrovský nárůst. Jak píše David Václavík „S jistou mírou nadsázky by bylo dokonce možné říct, že náboženství se spolu s pornografií stává nejoblíbenějším obsahem internetových stránek a nejčastějším cílem surfování po internetu“(Václavík 2008: 125). Dále uvádí čísla, dle kterých internetový vyhledávač Google v roce 2008, zobrazil dle klíčového slova „bůh“ 4 960 000 českých stránek a

dle klíčového slova „sex“ 652 000 českých stránek. Ve světovém měřítku pak dle slova „god“ vyhledal 423 000 000 stránek a slova „sex“ 640 000 000 stránek (Václavík 2008: 125). V současné době, tedy k roku 2016, se stejnými klíčovými slovy se dostaneme s českým slovem „bůh“ na 4 280 000 odkazů a slovem sex na 14 800 000 českých odkazů. Ve světovém měřítku jsou pak výsledky 1 280 000 000 pro slovo „god“ a 1 780 000 000 pro slovo „sex“. Pro srovnání, vyhledávač Google našel pro slovo „facebook“ přes 20mld odkazů a pro samotné písmeno „a“ přes 25mld odkazů. Slovo bůh se tak na českém internetu objevuje vůči datům z roku 2008 s poklesem zhruba 14%. Ovšem anglické slovo „god“ se v počtu odkazů více než ztrojnásobilo. V globálním měřítku lze tedy říct, že náboženství se na internetu objevuje mnohem častěji, než tomu bylo v roce 2008.

Novým typem prostoru, který se vyskytuje všude a zároveň nikde je tzv. kyberprostor, neboli, kybernetický prostor. Tento prostor, ač není fyzický, se neustále proměňuje a reflektuje změny, které se dějí ve společnosti. Tyto změny jsou odrazem medializující se kultury. Kyberprostor umožňuje také téměř neomezenou komunikaci. Internet, je nejenom pro náboženství, prostor, kde se může šířit velké množství obsahu a to nejenom užitečného, ale naopak i negativního až agresivního. Každý může v tomto médiu šířit své myšlenky na globální úrovni. Proto se internet stal hlavním šířitelem myšlenek i těch nejmenších náboženských skupin, ale i extrémistických či teroristických organizací (Václavík 2008: 129-130).

V rámci kyberprostoru, který působí na světové online síti, je několik konkrétních kanálů, které jsou v šíření jakýchkoliv myšlenek či sdělení klíčové. Jednak jsou to sociální sítě jako Facebook či Twitter a dále pak videokanály jako YouTube. Na Facebooku jsou profily náboženských skupin či náboženských představitelů, stejně tak na Twitteru působí a twittují náboženští zástupci a organizace. Na serveru YouTube je možno najít mnoho náboženských videí z různých kázání, seancí, či vymítání ďábla. Zde ani česká „scéna“ nijak nezaostává a nejrůznější představitelé a představitelky, nám skrze své videa představují svou sílu a transcendentní schopnosti.

5. Příklady náboženského vlivu

Peter Beyer ve své knize „*Religion and Globalization*“ uvádí několik případových studií. Tyto studie nám přiblíží a dotvoří pohled na náboženství a náboženská hnutí, jež se vlivem ochabnutí prostorové a časové omezenosti, dokázala prosadit ve větší než malé míře.

Tyto studie se snaží ukázat projevy náboženských hnutí v globálním kontextu, ve kterém existují a který je do nich promítán (Beyer 2000: 111-112).

První z těchto studií je Nové křesťanské právo v USA.

V letech 1970 -1980 byli Američané svědky příchodu hnutí New christian right, které mělo kořeny v americkém evangelikální protestantismu. To si vyžádalo rozsáhlou mediální pozornost. Toto hnutí mobilizovalo institucionální církevní zdroje s cílem získat zpět veřejný vliv náboženství na politické, právní a vzdělávací systémy. Využívali stávající i nové zdroje, jako byl teleevangelismus či internet k mobilizaci stoupenců a rozšíření náboženské komunikace. V čele hnutí stál Pat Robertson, který byl spíše než jako lídr vnímán jako náboženský vůdce. To se nelíbilo voličům, kteří měli strach, aby jim toto přesvědčení nebylo nuceno a proto nedosáhlo až tam, kam by chtělo (tamtéž 2000: 114-133).

Dalším příkladem je islámská revoluce v Iránu. V tomto případě byla kontrola nad politickou scénou převzata náboženskými profesionály. Spolu s politickou scénou se týkalo převzetí i ekonomiky, sdělovacích prostředků, vzdělání a dalších důležitých oblastí. Strana radikálů vyhrála revoluční boj o moc v poměrně krátké době a byla institucí spíše konzervativního charakteru. Zde vidíme, že konzervativní náboženské odezvy jsou součástí procesu stejně, jako ty liberální. Ideologie islámské revoluce směřovala proti globálnímu fungování moderních systémů a její představa stavěla na tom, že Irán musí potvrdit svou náboženskou kulturu. Ovšem ač byla proti globalizaci a jejímu působení, byla její nedílnou součástí. Irán je země, kde je a bude islámské náboženství velmi silné. Objevuje-li se sekularizace na úrovni společenských systémů,

neznamená to, že náboženství ztrácí vitalitu na úrovni jedince či institucí (tamtéž 2000: 160-183).

Třetí studie se týká nového náboženského sionismu v Izraeli. Sionismus zde byl odpovědí na historický vývoj. Židé potřebovali vlastní domovinu v moderním světě, kde mohli prosperovat. Začlenění mohlo být dosaženo pouze prostřednictvím politického vlivu. Vzniklo radikální hnutí Gush Emunim, původně ztotožňující se s náboženským sionismem. Hlavní strategií bylo vytvořit trvalé židovské osady na celém území. Ideologií byl i náboženský nacionalismus. Gush se musel spoléhat na podporu sympatizantů, neboť jádro hnutí bylo slabé (tamtéž 2000: 186-204).

Posledním příkladem nám bude náboženský environmentalismus. Do scén náboženských hnutí patří též i ty se zaměřením na ekologické problémy. Nejčastěji se jedná o liberální křesťanské církevní elity. Problém ekologie se v posledních letech přesunul z okrajových systémů, jako je náboženství do širší sociální společnosti. Životní prostředí se stalo znepokojivým nejen v bohatých zemích, ale ve většině koutů světa. Náboženské skupiny a náboženství tvoří vztah s ekologií. Některé mají ekologické problémy jako hlavní zájem svého působení. Náboženství může přinést významné organizační, ideologické a motivační prostředky, které ač jsou primárně náboženské, mohou být využity i nenáboženská společnost (tamtéž 2000: 206-222).

New christian right se pokusilo získat zpět vliv na politické scéně. Toho chtělo dosáhnout mimo jiné i novými globálními zdroji, jako je teleevangelismus či internet, na čemž můžeme pozorovat vliv globalizace na náboženské jednání. Náboženství se v tomto smyslu přizpůsobilo globalizaci a využívalo jejích zdrojů. Během íránské revoluce bylo naopak cílem potlačit globální systém, tedy globální působení bylo důležitým podnětem, který zapříčinil tyto události. Podobné to bylo v Izraeli, kde se sionisté snažili vymezit vůči okolí vlastním útočištěm. Poslední environmentální příklad vznikl díky tomu, že se ekologický problém rozšířil díky globalizaci do širokého povědomí.

Tyto studie představily reakci náboženských hnutí na globalizaci, ať už použily globalizační prvky jako formu reprezentace, či se vůči ní vymezovaly a reagovaly na její působení. Globalizace je tedy pro náboženská hnutí určitým milníkem. Ze zmíněných studií jsou patrná hnutí, která využívají globalizaci a její dopady, jako jsou změny ve společnosti a k přístupu k náboženství, k tomu, aby mohla lépe dosahovat svých cílů, aby byla slyšena a dostála moci či vlivu. Na druhou stranu jsou zde hnutí, která vidí v globalizaci problém, vůči kterému se chtějí vymezit. Nechtějí se propojit se světem, neboť je to pro ně možné riziko, proto chtějí chránit vlastní kulturu a teritorium.

6. Závěr

V mé bakalářské práci jsem se zaměřil na vztah náboženství a globalizace. Globalizace je fenomén, se kterým se setkáváme na denní bázi, a která nás nejen prostřednictvím médií neustále konfrontuje. Během tohoto procesu dochází k propojení světa, mizení hranice a čas a prostor přestávají být tou směrodatnou veličinou, která by určovala lidské možnosti. Naše možnosti určuje možnost naší mobility, která se váže na naše postavení v této hierarchii.

Každý z autorů, který se s tímto problémem zabýval, na něj nahlíží skrze jinou perspektivu. Opakujícím se jmenovatelem je jednak ekonomika, která je hybatelem globalizace a která podporuje současný kapitalistický trh, kdy se stáváme konzumenty a producenty v jednom. Dalším aspektem je technologie, která nám umožňuje překonávat vzdálenosti jak fyzicky, tak i kyberneticky. Obecně Globalizace působí ve třech pilířích. Těmito pilíři jsou ekonomika, politika a kultura. Sféra ekonomiky v sobě jednak nese nadnárodní ekonomiku, ale současně ovlivňuje kapitalistické prostředí uvnitř států a má vliv i na jednotlivce. Globalizace politická stratifikuje svět podle nových pravidel, tvoří nová centra moci stejně jako u ekonomiky a funguje v nadnárodní sféře. Posledním z pilířů, je pilíř Kulturní. Kultura ovlivňuje zvyky, postoje a prostředí, ve kterém žijeme. Dochází k tomu, že regionální kultura se stává globální, a pak se zpětně lokalizuje v rámci jiného území. Na kulturních změnách a šíření lze demonstrovat glokalizaci.

S globalizací souvisí i zmíněná glocalizace. Tu můžeme chápat jako lokální globalizaci, tedy modifikaci globální myšlenky na lokální prostředí s ohledem na danou kulturu. To co je globální se stává lokálním a naopak. Glocalizace se v náboženství vyznačuje jistým typem přístupu skrze protipóly. Stejně jako nadnárodní korporace upravují svoji adaptaci na jednotlivé kultury, stejně tak i náboženství nemůže být univerzální a ke všem přistupovat stejně.

Náboženství hraje ve společnosti stále důležitou roli a ovlivňuje ekonomické či politické procesy. Dále plní důležitou roli existenčních funkcí, například funkci integrační. Provázanost globalizace a náboženství je zjevná. Globalizace napomáhá k obnovení náboženství. Náboženství globální společnosti se vyznačuje pluralizací a současně chce být nástrojem v šíření globalizace. Globalizace má svůj vliv na náboženství. Jednak upadá morálka a náboženství může být poskytovatelem a obnovitelem řádu, dále globalizace napomáhá k rozvoji jednotlivých hnutí a nalézání osobních a kolektivních identit. Současně však může globalizace působit i jako překážka, nebo jako příležitost.

Náboženství prochází jistými proměnami a jeho vliv není konstantní. Nápomocné k rozšíření působnosti jsou v tomto případě náboženská uskupení a hnutí, či úplně nová náboženství, vznikající krystalizací z náboženství původních. Ovšem s náboženskými hnutími jsou spojeny i teroristické útoky. Tyto útoky jsou reakcí či poselstvím, které je demonstrováno zvláště brutálním způsobem. Teroristické útoky mají globálně obrovský dopad, neboť jsou v obrovské míře medializované. To je také jejich účel, způsobem obzvláště hrozným, demonstrativním a devastujícím zasáhnout společnost. Pak se ve společenském mínění může zdát, že jediné náboženské skupiny, které mají nějaký vliv či moc, jsou ty teroristické.

V moderním světě dochází v některých spektrech k osobním modifikacím náboženství, lidé mohou měnit svoji příslušnost k náboženským skupinám, vytvářet si svoje modulární náboženství dle svých preferencí a sami si uspořádat své hodnoty.

Vliv globalizace na náboženství a provázanost těchto dvou fenoménů je zřejmá. Globalizace vytváří pro náboženství nové příležitosti a náboženství se snaží adaptovat na současný stav. Náboženství se ke globalizaci staví dvěma způsoby. Prvním z nich je

využití toho, co globalizace přináší. Tyto náboženství si dobře uvědomují globalizační moc a využívají toho, že čas a prostor nejsou překážkami. Internet je zdrojem a nositelem myšlenek a informací takřka v reálném čase a to napříč celým světem. Nejenom mobilitu informací, ale i prolínání a přenos kultur a všeho s nimi spojeného je další z příležitostí, jenž náboženství pomáhá rozšířit svou víru a svůj vliv. Může být namítnuto, že globalizace staví náboženství i určité překážky, avšak většinou na této opačné straně stojí ta náboženství a jejich činitelé, kteří vidí v globalizaci hrozbu. Nechtějí být součástí tohoto soukolí a chtějí se vůči těmto procesům a tomuto slučování uchránit. Vidí hrozbu v tom, co sebou globalizace přináší, vidí překážky, které ztěžují vytyčené cesty a cíle. Kulturní a náboženská mobilita se pro ně stává hrozbou zvenčí, kterou je třeba potlačit.

Globalizace má na náboženství velký vliv. Nabízí příležitosti, které je možno využít k náboženskému rozmachu, ale též může působit jako hrozba, před kterou se chce náboženství chránit. V obou případech se jedná o působení, na které náboženství reaguje.

Použitá literatura

Bauman, Z. 1999. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta.

Beck, Ulrich. 2007. *Co je to globalizace: omyly a odpovědi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Beyer, Peter. 2000. *Religion and Globalization*. London. Sage

Beyer, Peter. 2007. „*Globalization and Glokalization*“. In: *The SAGE Handbook of the Sociology of Religion*. Edit by James Beckford, N.J. Demerath III. London: Sage. Pp: 98-117

Hervieu-Léger, Daniele, 2008: „*Náboženství v ultramoderních společnostech: ztráta, návraty a proměny*“. In: *Národ a náboženství v době globalizace*. Edit by Berthon, Jena-Marc., Praha: Karolinum

Juergensmeyer, Mark. 2007. *Teror v mysli boží*. Brno: CDK

Kepel, Gilles. 1996. *Boží pomsta, křesťané: židé a muslimové znovu dobývají svět*. Brno: Atlantis

Lužný, Dušan. 1999. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. Brno. Masarykova Univerzita

Lužný, Dušan. 2010. „*Globalizace a sociologie náboženství*“. In: *Individualizace náboženství a identita*. Dušan Lužný- David Václavík a kol. Praha, Malver. Pp: 13-40

Suša, Oleg. 2013. *Ke klasifikaci sociologických teorií soudobé globalizace: Přístupy a problémy*. In: Jiří Šubrt, *Soudobá sociologie V. Teorie sociální změny*. Praha: Karolinum. Pp. 358-386.

Váně, Jan. 2014. „*Sociologie náboženství: Soudobé trendy*“. In: Jiří Šubrt, *Soudobá sociologie VI. Oblasti a specializace*. Praha: Karolinum. Pp: 359-382.

Sen, Amartya. 2012. "How to Judge Globalism". In: Frank J. Lechner, John Boli, *The Globalization Reader*. Oxford: Wiley-Blackwell. Pp: 16-21.

Lechner, Frank J. 2012. "Religious Rejections of Globalization". In: Frank J. Lechner, John Boli, *The Globalization Reader*. Oxford: Wiley-Blackwell. Pp: 419-424.

Internetové zdroje

Liberty University. 2016. (<http://www.liberty.edu/aboutliberty/>, 5.4.2016)

Václavík, Jan. 2008. *Náboženství v kyberprostoru. Příspěvek k současným transformacím posvátna*. Sociální studia.

(<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/090115130426.pdf>, 8.4.2016)

Resume

This thesis deals with the relationship between religion and globalisation. Globalisation is a process, which proved itself intensively, in the last decade. The religions as a part of globalization react on it and adapt. This thesis comes from an analysis and comparison of technical texts, which are devoted to the issues of globalisation, religion and their common coexistence.

At first is explained the globalisation itself and religion as well. Other parts focus on the mutual effect of both phenomena. How the religions adapt or delimit in relation to globalisation, what is the impact on, choices and hindrances that appear in hand with globalisation. In view of the fact that globalisation causes at the local level on that it has to adapt. There is also described the term „globalisation“.

In the end of Bachelor thesis are several case studies that are dealing with religion movements. Religion movements are integral to religions. There is also mentioned one important extremist dimension of religion movements, and that is terrorism.